

1. Antonij. s. Pauli. / Diss. de Libertate
Christiana, Hald 1706.
2. Baumgarten s. Sijism. Jac. / Diss. de
Christo Homine Obligatione Legum
Divinarum antecedente et externa
soluto Hald 1742.
3. ———— Diss. de Efficacia S. Scripturae
naturalis et Supernaturalis, Hald
1742.
4. ———— Diss. de Vocazione Dei ad
Salutem, Hald 1742.
5. ———— Examen Miraculi Legionis
fulminatrix, Hald 1740
6. ———— Diss. Vindiciae textus Graeci N. T.
contra Joh. Harduinum exhibentem, Hald
1742.
7. ———— Diss. de imputatione peccati Adami
tuis posteris facta, Hald 1742.

Quod Deus bene vertere jubeat!

29. a

DISPUTATIO I.

qva

INDIFFERENTISMUM
RELIGIONUM

ab

Erico Friedlibio, Jcto
impie defensum

*In celeberrima Wittenbergensi Academia
ad purum Dei verbum examinant,
juxta & improbant*

PRAESES

GOTTLIEB WERNSDORFIUS,
S. Theol. D. & P.P. Extraord. Collegiique

Philos. Adj.

&

RESPONDENS

SAMUEL BORNING,

Dorpato - Livonus,

d. VII. Jan. clo 1771.

VITEMBERGAE,

Prelo CHRISTIANI KREVSIGII, Acad. Typogr.

Quod D. de ...
Dissertatio
1714
INDIFFERENTISSIMUM
RELIGIONUM
Ejus Praefatio
Imprimetur
in ...
FRANCO
COLTIER WERNER DORFNER
Soll ...
BAMBERG

PROOEMIUM.

Prodiit superiore anno Erici Fried-
 libi Juri & O. V. Advocati de In-
 differentismo Religionum libellus,
 in quo variis adductis rationibus
 pervadere studuit Orbi, quemlibet
 in qualibet religione, dummodo
 Christum utcumque profiteatur,
 salvari posse. Quod scriptum uti pestilens est, & ad
 invehendum Epicureismum, & Atheismum, optimi
 cujusque judicio, multo aptissimum; ita non parum
 vicem Ecclesie nostrae dolui, quum id publice in taber-
 nis proflare, & manibus studiosae juventutis teri cogno-
 scerem. In primis quod non deerant, qui varios ex
 eo conciperent scrupulos, & meam de iisdem senten-
 tiam, ut fieri amicos inter solet, rogarent. Quapro-
 pter etsi de hoc argumento, & in hac Academia, pau-
 cis abhinc annis, graviter ac erudite disputatum fuisse
 memini, e re tamen studiosae juventutis futurum exi-

stimavi, siquidem sacerrimas illas chartas excuterem diligentius, & errores in iis deprehensos publica disputatione notarem. Neque tamen refellere omnia necessarium duxi. Huic enim Augiæ stabulo ne Hercules quidem perpurgando sufficeret. Præcipua tantum, & quæ vel propius ad institutum spectant, vel in primis novandi studium sapiunt, castiganda & refutanda sumpsi. Nolui etiam de inquirendo auctore curiosius laborare, etsi opinionum monstra alias propalata, & dictatoria quavisque furibunda scribendi ratio non nullas suspiciones injiciat: Sed ut obvios quosque numeros, quorum de valore ac pondere dubitamus, suspendere solemus in trutina, examinique subicere, a quo cusi subæratique fuerint parum solliciti; Sic mihi satis fuit, res & sententias sub censuram vocasse, quo tandem cumque auctore fuerint evulgata. Quin hoc ego libentius hoc institutum aggressus sum, quod recto incertoque auctore procul omni suspitione invidia de rebus oppido gravibus me disputaturum esse con- do. Idque ut feliciter mihi eveniat, Numen æternum ac immortale posco supplex ac veneror!

§. I.

Relictis autem omnibus Indifferentissimi defensor terminos fidei & Religionis sibi explicandos & ab ambiguitate liberandos esse existimavit. Quapropter primum observat fidem vel esse intellectualem & cerebrinam, vel veram atque in corde ac
volun-

voluntate sitam Illam a Theologis, quos per contemptum Systematicos & formularios nominat, dici fidem quæ creditur; hanc fidem quæ creditur. Utramque vero appellandi rationem esse incommodam, nec a simplicioribus Laicis facile percipiendam. Ad illam pertinere Confessiones, Symbola, Catechismos, Systemata: Hanc autem esse veram, in corde sitam, atque a Christianis in S. literis requisitam. Illam non insuere in salutem, quum sit ens intellectus, ac in perditissimum quemque, quin & ipsos diabolos cadat: Hanc vero involvere mutationem carnis in spiritum, dominiumque in peccatum, exerere quoque sese firma in Deum fiducia, & demissa resignatione in voluntatem ac providentiam numinis. Eandem cognosci ex abnegatione sui, amore autem Dei ac proximi, quibus ipsa, ceu columinibus, fulciatur. Hinc transtu ad vocem Religionis factò, eandem vel pro una e IV. Cardinalibus, Christiana nimirum, Judaica, Mahomedana, Pagana, vel pro certa quadam harum Cardinalium secta accipi posse docet. Denique applicatis ad institutum vocabulis ostendit, quod cum Indifferentistæ ac Libertini, qui sic vocentur, minime omnium doceant, perinde esse, seu quis Christianam, seu aliam quampiam religionem profiteatur, seu quis veram & salvificam, seu intellectualem & cerebrinam fidem habeat, quin potius & Christianæ religionis, & fidei veræ necessitatem summopere commendent ac urgeant, hinc igitur istos homines videri malos, non esse, nec tantum, quantum existimetur vulgo, ab iis metuendum esse periculum.

§. II. Hæc summa est instituta de notionibus disputationis, qua simul aditum sibi communire studuit adversarius ad incrustandum, ac defendendum Indifferentissimum. Nos et si in tanta monstruosissimarum opinionum colluvie unde refutandi initium facere debeamus, incerti sumus, persequemur tamen hominem per vestigia, memores, in refellendis a-

liorum scriptis iri oportere, non quia eundum fuerat, sed quia itum fuisse ab adversario,prehenditur. Itaque observamus

I. *Fidei, in eam quae creditur, & quae creditur, distinctionem, bonam esse, ac in scripturis fundatam, intellectuque facillimam.* Illa dicitur nonnunquam *Objectiva*, quia circa eandem actus hominis credentis est occupatus: Hac *Subjectiva*, quia est fidei actus, credentique inest tanquam Subjecto. Et quidem, quatenus in solo datur intellectu, *historica*, quatenus in mente ac voluntate simul datur, ab effectu necessario sequente, *justifica* & salvifica salutatur. Fidem, quae creditur, seu Subjectivam in Scripturis doceri, & ab hominibus aeternam adepturis felicitatem requiri, tum per se patet, tum facile adversarius largitur. Sed & *Objectivo* sensu adhiberi vocem *πίστεως* a Spiritu S. constat ex *Act. VI, 7.* quo multi Sacerdotes dicuntur obdivisse *τῇ πίστει*; Aliud vero est obedientia *τῇ πίστει* praestita, aliud ipsa *πίστις* cujus *συνουσίον* eod. v. assertur, *ὁ λόγος τῆ θεῶ.* Liqvet idem ex *Act. XIII, 8.* ubi Elymas Magus Sergium Paulum Proconsulem avertere voluisse dicitur *ἀπὸ τῆς πίστεως.* Hac ipsa enim *πίστις* appellatur *λόγος τῆ θεῶ* v. 7. & *ὁδὸς κυρίου* v. 10. *διδαχὴ τῆ κυρίου* v. 12. a fide vero *Cordis* & *Subjectiva* eodem in capite manifesto distinguitur. Nam circumventus a Mago Sergius, de admittenda doctrina non nihil dubitavit. Illo autem per miraculum oculis capto, *τότε ἰδὼν τὸ γεγονός,* credidit demum, fidemque concepit. Huc spectat locus *Act. XVI, 5.* quo recens ad Christum conversi dicuntur Apostolorum literis confirmati *τῇ πίστει.* Sicut enim Pseudo-Apostolorum doctrina, de Lege ceremoniali necessario observanda non parum fuerant confusi petrubarique fideles, ita exhibitis, quibus meliora edocebantur, literis, in priore sunt confirmati sententia & stabiliti *τῇ πίστει.* Analogia vero *τῆς πίστεως*, quam S.

litc-

litteras interpretaturis tantopere commendat Apostolus *Rom. XII, 6.* perpetuam doctrinae consensionem mutuamque articulo-
 rum ad se respectum, ac fidem *Objectivam* manifeste no-
 rat. Eodem significato sumitur *Gal. III, 2.* Siquidem dicitur
 audita *v. 5.* & Legi opponitur *v. 23.* Postremo quando *Ephes. IV, 4.*
 & una dicitur fides, & cum baptisinate seu altero gratiae
 offerendae medio conjungitur, quis neget eam *Objectivo* sensu,
 & pro fide, *quae creditur*, accipi oportere? Addantur *1. Tim. IV, 1.*
Tit. I, 13. & alia Scripturae loca, de quibus videlicet *Flacium in*
Clave, T. V. Marp. Disp. VII. n. 4. nec non *Ravanellum in Bibl.*

S. III. Habes fundamentum distinctionis fidei, in eam, *quae credit*,
 & *quae creditur* Libertine, erutum ex Scripturis. Quas cum vel *ἀπὸ ἑσπέρας*
 intelligi posse Apostolus doceat *2. Tim. III, 15.* quid opus erat tali eam
 scommate sugillare: *Dießen* *Glauben* nennen die formul Theologi fides quae creditur,
welches aber solche schöne Benennungen sind/ die einen einfältigen
Layen zu begreifen / gar zu schwer fallen. Certe quisquis,
 pro eo ac debet, inspicere scripturas, & scrutari voluerit, *ei non*
crediderim opus esse, ut alibi loquitur B. Hulfemannus, *tubo opti-*
co ad pervidendum. Nos observamus

2. Crassissimum ab Indifferentista errorem commissum
 esse, quando fidem in cerebro ac *intellectu* residentem, ac ei,
 quae est in corde ac *voluntate*, contradistinctam *formaliter* ean-
 dem esse putat cum fide *quae creditur*, perpetuoque confundit.
 Aliud enim est *fides in intellectu ac mente*, aliud est fidei illius
materia circa quam & *Objectum*. Quod utrumque licet in
 Scripturis dicatur fides, ut supra ostendimus, in se tamen sunt
 distinctissima. Fides quae creditur non est *ipsa fides* intelle-
 ctualis & cerebrina, sed fidei intellectualis *Objectum*, h. e. illa
 doctrina, sive articulo- rum capitumque complexus circa quae
 occupatur. Fides autem, quae datur in intellectu, eandem illam
 doctri-

doctrinam vel apprehendit ac concipit per *notitiam*, vel comprobatur per *assensum*. Aliud autem est *cognitio approbatioque* doctrinæ, aliud ipsa *doctrinæ* cognita & probata. Fides quæ creditur dat *posterius*; quæ creditur, *prius*. Illa ad *subjectivam*; hæc *Objectivam* pertinet. Quæ ipsa cum in nullis non Theologorum compendiis moneantur, & vel tyronibus S. literarum consent, miror Indifferentiam errorem adeo absurdum toties committere potuisse.

§. IV. Ceterum uti fidem in intellectu & subjectivam cum fide quæ creditur seu Objectiva perpetuo confundit, sic de *utraqve* audacter pronuntiat *non esse salvificam*. Nos utriusque occurremus errori, & posteaquam fidem quæ creditur ad Objectivam, fidem autem intellectualem & cerebrinam ad Subjectivam pertinere docuimus, *utramque suo modo concurrere ad salutem* propitio Numine ostendemus. Et quidem quod ad fidem quæ creditur, seu doctrinam de rebus divinis, attinet, eandem, dummodo principio suo, hoc est divinæ revelationi conformis sit, omnino esse salvificam, saltem *actu primo* atque *potentia*, præeunte scriptura statuimus. Etenim 1.) *placuit Deo per stultitiam prædicationis salvos facere credentes* 1. *Cor. I, 21.* adeoque doctrina & fides quæ creditur, est medium divinitus ordinatum concipiendæ fidei in Christum, & hujus interventu recuperandæ salutis. *Rom. X, 10. 17. Marc. XVI, 16.* Hinc dicitur continere *omne consilium Dei de nostra salute Act. XX, 27.* quod quia contumaciter spernebant Judæi seipso *indignos faciebant vita æterna c. XIII, 46.* Ob hanc divinam ordinationem 2.) auditus verbi divini & avidior doctrinæ admissio illud *unum est necessarium*, quod in Maria laudavit, *Marthæque commendavit Servator*, tanquam ob æternæ salutis ex ea redundantem fructum ceteris omnibus occupationibus, doctrinis ac studiis antefendum *Luc. X, 42.* Eadem de causa (3.)

sa (3.) *Salus* dicebatur *esse ex Judæis Jo. IV, 22.* non solum ob Dei filium oriundum ex semine Davidis, qui appellatur σωτήριον *Luc. II, 30. III, 6. Rom. I, 4. IX, 4.* sed etiam, quod recte observat Chemnitius, ad hunc locum, *ob concredit a iplis τὰ λόγια τῆ θεῆ Rom. III, 2. Veramqve ab iis petendam communicandamqve doctrinam.* Igitur quantacunqve ambitione cultum Deo exhiberent in monte Garrizim Samaritani, quantamcunqve etiam veritatis persuasionem haberent *c. 12.* utcunqve etiam de fundamento suæ salutis essent solliciti *v. 19.* tamen ob veræ doctrinæ defectum ex eaqve oriundos vitiosos de Deo divinisqve rebus conceptus *ignorare* dicuntur *quid adorent v. 22.* Ex quo uti recte *Nisanius Comment. in b.l. p. 262.* colligit, summam dari necessitate credendi mysterii SS. Trinitatis, cum Deus eo quo sese revelavit modo in Scripturis, cognosci coliqve ab hominibus cupiat, sic patet quam bene a Libertino sit scriptum §. 8. Wenn ein Gläubiger in dem etwanigen Begriff von dem unbegreiflichen Wesen Gottes eine unterschiedene Meinung hat, hasset oder verdammet er doch den andern nicht, weil hierin der wahre Glaube nicht bestchet &c. Porro fidem quæ creditur concurrere ad salutem 4.) demonstramus ex eo, quod ministri verbi, respectu propositæ a se doctrinæ salvant homines. Quod sibi manifesto tribuit Apostolus *Rom. XI, 14. pro voco ad emulandum fratres meos, ἵνα σώσω τινὰς ἐξ αὐτῶν.* Idemqve promittit Timotheo: *Attende Tibi ipsi & doctrina: hoc enim si feceris, Te ipsum salvabis & omnes qui te audiunt. 1. Tim. II, 16.* Itaque Presbyteros qui bene præsent, duplo honore jubet respicere Apostolus, illosqve in primis qui laborant in verbo & doctrina, quoniam pro communicato salutis recuperandæ medio vix dignum exhiberi redhollimentum potest. *1. Tim. V, 17.* E contrario autem 5.) falsi doctores & Prophetæ vitandi sunt *Matth. VII, 15.* tanquam *λύκοι ἀεπαγῆς καὶ σαρκῆς,*

B

act.

Act. XX, 29. nempe ob hæreses τῆς ἀπωλείας quas fovent *2. Pet. II, 1.* quas dum instillant simplicioribus reddunt eos *gehennæ filios Matth. XXIII, 15.* Jam igitur uti doctrina hæretica & falsa, perdit homines ac damnat, saltem ὀργανικῶς; sic veram, suoque principio conformem doctrinam, in quo tandem cunqve subjecto detur, esse salvificam, aternæque felicitatis causam recte concluditur. 6.) Quid si fides quæ creditur non salvat, perinde fuerit, quos tandem quisque conceptus de rebus sacris atque divinis foveat. Ast vetat Apostolus ἐτεροδοῦσαι σκαλεῖν *1. Tim. I, 3.* commendatque Timotheo propagationem purioris doctrinæ *2. Tim. I, 13.* & jubet τύπον seu formam custodire τῶν ὑγιαίνοντων λόγων, h. e. eorum, qui vitam hominum spiritualem conservant, ac manere in iis, quæ a se didicerit *2. Tim. II, 2. c. III, 14.* Jam porro Episcopus debet esse ἀντεχόμενος τῇ κατὰ τὴν διδαχὴν πιστῆ λόγῳ *Tit. I, 9.* & inter boni Pastoris requisita ponitur ἐν τῇ διδασκαλίᾳ ἀδιαφθορία, σεμιότης καὶ ἀφθαρσία, una cum λόγῳ ὑγιῆ ἀκαταγνώστῳ *Tit. II, 7. 8.* Quæ quidem ut conserventur idonee postulat ab Episcopo Paulus, ut potens sit τῆ ἐλέγχειν τὰς ἀντιλέγοντας *Tit. I, 9.* ac necessarium judicat hæreticos, ac speciatim falsos Apostolos, quos tamen inprimis in doctrina de Lege ceremoniali errasse legimus, compellere ad silentium, & solide refutare. Jubet etiam ἀποτόμως ἐλέγχειν h. e. acriter ac rotunde refellere, quo depositis erroribus sani fiant in fide, maxime illa quæ creditur, utpote quam διδάσκοντες ἀμὴ ἔδει corruperant *Tit. I, 9.* Quibus quidem gravissimis Pauli monitionibus nihil fuisset opus si quidem nec a vera doctrina salus speranda, nec a falsa exitium metuendum esset hominibus. 7.) Quid quod ipse malus genius & Spiritus Pythonis in serva Philippenſi agnovit doctrinam, seu fidem quæ creditur, esse salutarem. Subsecuta enim Paulum collegasque clamabat: *Ἠὶ ἄνθρωποι ἡμεῖς ἐσμεν θεοῦ*
excel-

excellissimi qui vobis ὁδὸν τῆς σωτηρίας h. e. doctrinam salutarem (conf. omnino *Act. XIII*, ubi λόγος τῆς θεῆς v. 7. πίστες v. 8. ὁδοὶ κινήσεως v. 10. & διδασχὴ τῆς κινήσεως v. 12. invicem permutantur,) annuntiant. Negat hoc Indifferentista §. 8. Dieser Glaube/ inquit, fides nimirum quæ creditur, macht nicht selig. Et §. 12. Gesetzt daß eine Secte durchaus die Wahrheit hätte/ weil NB. solche Wahrheit der Sätze dennoch keinen selig machet/ sondern ein Gehirn-Glaube bleibt/ so ist zc. Dum ergo negat illud, cujus veritatem Spiritus Pythonis admisit ipso se cacodæmone deteriorē ostendit.

§. V. Taceo quæ ex hoc opinionis monstro innumera fere progenerantur absurda, utpote, *Christianam religionem inter, & superstitiones aliorum, nullum discrimen fore: nihil opus fuisse S. literis, nihil præconio Evangelii, nihil instituto ministerio.* Me ipsum enim tantum non pœnitet hujus operæ, quæ inaudito antea exemplo mihi adversus hominem professione Christianum intra orbem Christianum probandum est, *doctrinam verbo Dei conformem concurrere ad salutem.* Quapropter nil addo amplius: Quin id potius probo, *fidem intellectualem etiam subjective spectatam esse salvificam.* Quod antequam fiat, paucis videndum est, quæ ratione descriperit *fidem quæ creditur*, seu subjectivam. In quo ipso adeo imperite ac parum considerate versatus est, ut ipse etiam fateatur §. II. ad Systematicæ Theologiæ ἀρχαίαν sese non accessisse.

§. VI. Primo enim peccatum in eo fuit, quod fidem salvificam, ita in corde ac voluntate collocat, ut tantum non a mente ac intellectu excludat. Hæc etenim tribus seu partibus, seu gradibus, continetur: *Notitia, assensu, fiducia.* Notitiam quidem, fidei ipsius, quoad effectum salutarem, per γινώσκω & ἐπίγνωσκω *Jes. LIII, 11. Jo. XVII, 3. Luc. I, 77. Col. I, 9. Tit. I, 1. 2. Pet. I, 5. νόσκω Ebr. XI, 3. σύνεσκω, Matth. XIII, 19.* descriptio: fi-

delium constitutio, & notitiæ suæ testificatio *Job. XIX, 15. Matth. XIII, 23. Jo. IV, 22. Gal. IV, 9. 2. Tim. I, 12.* ignorantia, cœcitatîs, stultitiæ & tenebrarum oppositio *Act. XVII, 23. 30. Luc. XXIV, 25. Rom. X, 19. XI, 25. Eph. IV, 18. Jes. IX, 1. Luc. I, 79. Jo. I, 5.* satis evincunt. Quid? quod nec assensus in mente, nec fiducia in corde ferri potest in Objectum ignotum, quippe cujus, affirmante Poeta, nulla cupido est. Itaque *Jo. IX, 36.* cœcus post recuperatam a Christo videndi facultatem interrogatus, *num crederet in filium Dei?* respondit: *quis est Domine ut credam in eum?* Requiritur ergo Notitia. Sed & *assensum* adesse oportere probatur, quia intellectus nosse multa & *apprehendere* potest, utpote traditiones, purgatorium, indulgentias &c. quæ tamen iudicio suo nunquam *approbat* tanquam *vera.* Atque hic assensus etiam si fertur in *totam illam doctrinam*, quam SS. instinctu professi sunt memoriæque prodiderunt Prophetæ ac Apostoli, tamen, sicut ultimus finis totius Scripturæ est Christus in officio redemptionis spectatus, ita fides sic assentitur *verbo Dei in solidum*, ut intentis defixisque semper oculis respiciat *promissionem gratis* repositam in Evangelio, & omnes doctrinæ cœlestis partes ad hanc promissionem referat. Hinc tertio loco *fiducia* sequitur h. e. motus in voluntate & corde, quo homo in satisfactione per Christum præstita, & parta per eandem iustitia s̄vavissime acquiescit. His tribus seu partibus seu gradibus absolvitur fides *Subjectiva*, seu illa *quæ creditur.* Equibus cum priores duo ad *intellectum* ac mentem: Posterior ad *cor & voluntatem* pertineat, patet, errasse graviter adversarium, quando eam in solo corde ac voluntate quasi s̄vit ac posuit. Vid. *B. Lyseri Systema pag. 2494. Calov. in Syn. p. 458. T. V. disp. Marp. disp. VII. §. 8. Gerb. de Justif. n. 63. seqv.* Non magis 2.) commode descripta fides fuit *per mutationem carnis in Spiritum: vel nature peccaminosa*

ſe in

sa in meliorem. Der wahre Glaube/ der im Herzen seinen Sitz hat/ ist eine Veränderung der sündlichen Natur in das geistliche Wesen/ indem der wiedergeborene Mensch über seine sündliche affecten die Herrschaft empfänget zc. Hæc enim formula uti nescio quam naturæ humanæ μεταβολή e puridis fanaticorum lacunis petitam redolet; (Vid. Weigel. P. I. Post. p. 39. & 62. P. II. p. 29. & 112. it. Dial. p. 13.) Sic S. literis manifesto repugnat, quibus non docetur carnem mutari in Spiritum, sed per hunc solum mortificari ac reprimi Gal. V, 24. 1. Joh. V, 4. quo pertinet totum Cap. VI. Epist. ad Rom. Vid. omnino Gerh. Disp. Acad. P. II. p. 859. seqv. Male præterea 3.) tum hic, tum alias partim per mutationem cordis ac voluntatis, partim per statum gratiæ describit Libertinus fidem. Mutationem enim cordis mox explicat per dominium in affectus motusque inordinatos quos vocant. Atqui Fides medium est hujusmodi mutationis non mutatio ipsa. Nam qui Christi sunt crucifigunt carnem suam cum concupiscentiis Gal. V, 24. Christo autem inferimur per fidem Phil. III, 9. In hac igitur subministramus virtutem scientiam, ἐγκράτειαν, ὑπομονὴν ἐν σίβειαν, Φιλαδέλφειαν 2. Pet. I, 5. 6. 7. Ergo refrenatio affectuum, dominiumque in peccata sequitur, non constituit, fidem: effectus est fidei non forma. Perinde ut in Saule Israelitarum Rege unctio medium erat alterandi cordis, non alteratio ipsa 1. Sam. X, 9.

§. VII. Idem error committitur, quando S. n. fidem nihil esse aliud dicit quam statum gratiæ: Kurz/ der Glaube ist nichts anders als der Stand der Gnaden/ die gängliche Veränderung des menschl. Herzens oder des Willens. Nam hæc denuo differunt ut finis & medium, antecedens & consequens. Quicquid enim involvitur in statu gratiæ id homini salvando conciliatur per fidem. Neq; vero hic consistit in agnitione miseriæ naturalis & affectuum vehementiæ, quod Libertinus putat. Hæc enim primo statum

tia non constituit, sed hominem ad eum acquirendum utcun-
 que disponit. Tuum vero non sufficit, de cordis voluntati que
 vitiis doluisse: intellectus quoque sunt agnoscendi errores. Po-
 stremo agnitio talis ad contritionem, fidei contradistinctam, non
 fidem ipsam, pertinet. Itaque status gratia justificationem fi-
 demque sequitur, & consistit in accepta remissione peccatorum,
 sublatione reatus ac iræ, gratiosa in habitatione Spiritus Sancti, &
 pace conscientie. Quæ tamen omnia nobis sunt applicanda per
 fidem. Deus enim nos sibi gratiosos reddidit in dilecto Eph. 1, 6. In
 eo qui sunt, in iis nihil est condemnationis, ἡδὲν κατὰ κρίματα Rom.
 V, 1. Jam sumus Dei filii, sed διὰ τῆς πίστεως Gal. III, 26. Jo. 1, 9.
 sumus domicilia Spiritus S. sed διὰ τῆς πίστεως Eph. III, 17. Serva-
 mur ab ira Dei, sed διὰ τῆς πίστεως τῆ ἀγαπῆς ἰησοῦ Rom. V, 9. 17. su-
 mus vasa gloriæ Dei, sed τῶν ἁγίων εἰς χριστὸν Eph. 1, 12. 13. Er-
 go fides medium est perveniendi ad gratiam, non ipse status
 gratiæ.

Amplius 4.) fidem sese exerere firma in Deum fiducia, qua-
 cunque occasione, rectissime affirmatur. Habemus enim παρ-
 ῥησίαν & aditum ad Deum ἐν πεποιθήσει Eph. III, 12. conf. 1. Tim.
 III, 13. Matth. IX, 22. At vero hæc fiducia est actus fidei justifi-
 cantis effectivus, siquidem est πεποιθήσις διὰ τῆς πίστεως τῆ χριστῆ
 I. c. adeoque ab ipsa fide formaliter distinctus. Neque enim
 possumus divinum sperare auxilium, aut preces nostras exau-
 ditum iri confidere, nisi antea certissimus, nos esse rece-
 ptos in gratiam, Dei que filios, quod fit per fidem Jo. III, 16. Rom.
 V, 1. Gal. III, 26. Jac. I, 5. Itaque præmittenda fuerat mentio fi-
 duciæ illius, quæ tanquam διαφορά εἰδοποιεῖs intrinsece constituit
 fidem, ac immediate fertur in promissionem de gratia Dei in
 Christo Jesu. Eph. II, 8. 13. 14. Cujus meritum uti primum ac
 speciale fidei salvificæ est Objectum, (siquidem credendum esse
 dicitur in filium Dei exaltatum pro nobis Jo. III, 14. in sangui-
 nem

nem ejus. *Rom. III, 25*, in Jesum ob peccata nostra traditum *Rom. IV, 25*. in Christum, qva nos dilexit, seqve pro nobis tradidit *Gal. II, 2*. qva redemit nos ab execratione legis *Gal. III, 13. 14. Confer. 1. Tim. I, 25. 1. Jo. I, 7.;*) ita sine hoc describere fidem velle, est Solem sine luce & animans sive vita concipere. Qvicqvid itaqve utilitatis & commodi ex fide redundat ad hominem, id omne Objecto ejus & correlato debetur. *Receptio Christi in Evangelio*, (ut ad *Ephes. III, 12. B. Balduinus, f. m. 806. commentatur*) est *proprietas fidei essentialis, imo ipsa anima fidei. Fides enim sine receptione Christi nihil est.* Hanc igitur quisqvis in describenda Fide contemnit ac præterit, is vel hoc uno prodit parum sese præsidii collocare in Christo Jesu, ac tantum non totam fidem cum Socinistis ex Evangelica facere legalem. *Qvod cur de adversario suspicer causas habeo, & vel hæc una me movet ratio, qvod supra dixerat fidem salvificam esse mutationem cordis, consistentem in excussione servitutis affectuum & peccati.* Hæc enim non ab Evangelio sed lege requiri certissimum est. *Qvicqvid autem a lege requiritur id opponitur officio & nature fidei justificantis, Rom. III, 28. c. IV, 5. c. X, 5. 6. Gal. II, 16. III, 10. 12.* verba sunt *B. Hülfsm. in Brev. c. XI. p. 37,*

§. VIII. Neqve vero corrigitur, sed aggravatur error, quando §. II. fidem descripturus fiducia quidem in Deum & meriti Jesu Christi aliquam injicit mentionem, sic tamen, ut quicquid hominis perfectioni desit, hujus beneficio supplendum esse existimet. *Man solle Gott vertrauen / daß er was den Menschen noch an Vollkommenheit mangelt / aus Christi Verdienst ersetzen werde.* *Qvo ipso nescio an quicquam contumeliosius in satisfactionem sanctissimi servatoris dici potuerit. Adeone enim sanguis Jesu Christi, Filii Dei, repurgans nos ab omni peccato evuluit, ut inter perfectionis humanæ, si qva datur, supple-*

Plementa referri meruerit? Hoc vero est ἐπιβλημα ἰματίου
 καὶς ἐπιβάλλειν ἐστὶ ἰμάτιον παλαιόν Luc. V, 36. *Omnis enim iusti-*
titia nostra est instar panni detriti ac menstruati Jes. LX V, 65.
 Cui quisquis alienam assuere sustinet, is non *sarcit* σχίσμα sed
deterius reddit Matth. IX, 16. Non corrigenda per alienam no-
 stra est iustitia, sed *tollenda & removenda*, nimirum per iusti-
 tiam Jesu Christi, qui solus *calcavit torcular iræ divinae* Jes.
 LXIII, 3. *Hujus unius obedientia constitutumur iusti.* Rom. V,
 18. 19. Et quemadmodum Christus non ex parte, sed toto
 pro nobis *factus fuit peccatum*, ob imputationem omnium :
 sic etiam non ex parte, sed toto *reddimur in ipso iustitia* 2. Cor.
 V, 21. *Unica enim oblatione τετελείωκε* perfectam redemptionem
 & iustitiam peperit, *omnibus qui sanctificantur* Hebr. X, 14. Un-
 de & moribundus proclamabat in cruce: *τετέλειται* Jo. XIX,
 30. quo doceret se esse *τέλος τῶ νόμου* qui *compendiose omne ac*
totum solverit, quicquid lex ad perfectam impletionem poscebat,
 interprete B. Wellero ad Rom. X, 4. p. 58 4. Itaque non supple-
 mentum est aut ἐπιβλημα, sed *ὑπερβάλλουσα καὶ ὑπερπερισσεύου-*
σα iustitia Jesu Christi Matth. V, 20. Rom. V, 20. 2. Cor. XI, 14.
 Interim (§.) nescio qui cum superiore Libertini sententia, qua
 fidem in mutatione cordis, & dominio affectuum consistere af-
 firmavit, conciliari possit quod §. 7. immediate subjungit, nem-
 pe *fidem ex amore Dei & proximi, suiq., adeo abnegatione cognosci.*
 Nam nisi me fallunt omnia hæc ipsa cum mutatione cordis
 & excussione servitutis peccati coincidunt. Quomodo igitur
nota fidei est forma? Incommoda quoque & plena offen-
 sionis loquendi ratio est, quando *charitatem & abnegationem*
sui appellat fidei salvificæ fundamenta, & fulcra, quibus eadem
 innitatur. Non enim ut fulcra machinam, sic opera fidem
 sustentant. Hæc enim adversus tentationes carnis, Satanae,
 mundi ac inferorum est retinenda, quibus domandis nullæ
 chari-

charitatis vires sufficiunt. *Virtute Dei custodimur per fidem ad salutem* 2. Pet. I, 21. *Nec est in alio quovquam salus præterquam in nomine Jesu Act. IV, 12.* Hic ἀρχηγός est καὶ τελειότης πίστεως Ebr. XII, 2. *Quippe inchoavit bonum fideiopus, idem & perficit Phil. I, 6.* Fallum itaque est amore Dei & proximi, odio contemptuque sui fulciri fidem. *Nota hæc sunt fidei, non fundamentum, non forma. Fundamentum fidei, est vera fidei causa, teste Hunnio in Διασκ. p. 83.* Pugnat igitur charitate fidem fundari, eademque charitate fidem cognosci.

§. VIII. Vidimus male descriptam, male in sola voluntate quæsitam fuisse fidem. Contrà eandem, ceu ens per aggregationem, non modo involuntate & corde, sed etiam in mente ac intellectu ponendam esse docuimus. Restat ut exequamur illud quod supra promisimus, ac fidem etiam quatenus datur in intellectu, concurrere ad recuperandam homini salutem ostendamus. Negat hoc Libertinus, & tanto quidem studio negat, ut nihil æque timuisse videatur, quam ne non satis opinionem illam lectoribus inculcarit. Neque tamen hic quicquam dicitur quod non vel ab ipso, vel ipsius saltem magistro dictum sit prius, & cum ab aliis, tum a nobis in *de auctoritate LL. Symb.* dissertatione refutatam abunde, ut mirum videri possit, homines absurdissimi erroris non tandem aliquando pudere. Urgetur denuo: *Fidem intellectualem cadere in diabolos, cadere in reprobos: utrosque tamen damnari. Nullius etiam conceptus in intellectu tantam vim esse, ut in productionem salutis possit influere.* Sed responderetur ad primum, ingens intercedere discrimen inter fidem intellectualem quæ datur in diabolis, & eam, quæ datur in hominibus reprobis. Primo enim α.) diabolorum notitia furtim quasi surrepta fuit ex revelato Dei verbo, quippe quod non in eorum sed miserorum hominum gratiam est literis consignatum. β.) Diabolorum notitia & assensus non occupantur circa meri-

tum Christi tanquam sibi partum, & ad se pertinens bonum: nusquam enim angelos sed semen Abrahæ assumpsit Hebr. II, 14. Quapropter cum nulla iis recuperandæ salutis spes sit super, palam est, quod quantamcunqve habeant vel natura, vel ex revelatio ne rerum divinarum notitiam, nulli illis usui esse queat. Recte B. Lysier. in Syst. pag. 4. Quamvis mysteria cognoscat diabolus, tamen non per gratiam revelatam ea cognoscit. Hinc intellectus ejus non illuminatur, sed depravatur. Postremo ε.) etiamsi vera de Deo rebusqve divinis multa naturali mentis perspicacia cognoscat diabolus, tamen vera esse non patitur Spiritus mendacii, adeoque conceptus ex verbo haustos affectata quadam malitia polluit, & nunc addendo, nunc detrahendo quidpiam, haustam ex revelatione & experientia notitiam corrumpit Vid. Calov. System. T. IV. c. 3. p. 325. At enim vero notitia hominis etiam irrogeniti jure quodam petitur ex Scripturis; Adhæc in se & sua natura, atqve ex ordinatione divina vim habet omnium hominum adjuvandi salutem: Deniqve a nobis cognitio illa principio suo h. e. divina revelationi ex asse conformis supponitur. Male igitur a notitia dæmonis, qva virtutem salvandi, ad notitiam hominis impii est conclusum. Ad Judæ proditoris exemplum, idem respondemus, quod Ebræis quarentibus: cur λόγος τῆς ἀκοῆς nihil profuisset eorum majoribus? respondit Apostolus. Nemppe, quia non fuerit συνηραμένος τῇ πίστει τοῖς ἀκούσασιν Ebr. IV, 2. Quem ad locum eleganter monet suo in Coment. Seb. Schmidius: Notandum est, quod Apostolus non dicat, λόγοι τῆς ἀκοῆς non commixtum fide non esse efficacem in se; sed non profuisse iis, qui eum audierant. Quemadmodum itaqve medicamentum egregium, quando ab agro non rite applicatur, non propterea in se est inefficax, etiamsi agro non proficit: Ita verbum quoque evangelii, quando non rite auditur, nec fide commiscetur, non prodest

qvi-

quidem, non tamen sit in se inefficax. Quæ de Evangelio dixit B. Schmidius eadem de conceptibus orthodoxis, ex verbo haustus statuimus. Non profunt nempe, quia non committentur cum fide: Interim in se non desinunt esse efficaces & salutares. Et quemadmodum *meritum Christi* non desinit esse *salvificum*, quia sine *applicatione* nil prodest *Rom. XIV, 15. 1. Cor. VIII, 10. 2. Pet. II, 1. Ebr. X, 28.* *Fiducia* quoque *cordis* non desinit esse *salvifica*, quia sine *finali perseverantia* nil prodest, *Matth. X, 22. XXIV, 13. Ebr. III, 14. Apoc. II, 10.* Ita etiam *notitia* non desinit esse *salvifica*, etiamsi absque subsecuta *cordis fiducia* & voluntatis mutatione prodesse nequit. Quod ad *tertium* attinet, vellem ostenderetur ex scripturis, *nihil esse salvificum quod datur in intellectu.* Prodigiosa hæc vox est, a Patre mendacii mutuo sumpta, & huc dum in Christianis cœtibus inaudita. Notitiam esse in intellectu quis neget? Et tamen hæc est *vita æterna, ut cognoscamus Deum ac Patrem Domini nostri J. C. Jo. XVII, 3.* non solum aliquo modo *formaliter* *1. Cor. XIII, 3. 1. Jo. III, 3.* verum imprimis etiam *metonymicis & causali-ter*, quandoquidem hæc ipsa cognitio est primus fidei gradus & fundamentum partim assensus in intellectu: partim *fiduciam* in voluntate, denique affectus & amoris in appetitu. Manifestationem enim Christi excipit cognitio *v. 6. 7. & ipsa fides v. 8. coll. cum c. XVI, 27. 30.* Hinc ipsa hæc *notitia* dicitur *γῶσις τῆς σωτηρίας scientia salutis Luc. I, 77.* quia pro ordine divinitus præscripto, quasique de jure, homines ad salutem consequendam deducit. Itaque Vita h. l. idem erit quod via & medium perveniendi ad salutem, quo sensu legitur *Deuter. XXX, 15. Rom. VIII, 6. Jo. VI, 63. XI, 25. XII, 50. XIV, 6. Rom. XI, 12.* Accedit 2.) quod tota nobis fides promerita est a Christo, quippe *qui nobis factus est a Deo Patre sapientia 1. Cor. I, 30. illuminans omnem hominem venientem in hunc mundum Jo. I*

9. quod ne ipse quidem diffitetur Indifferentista §. II. sub init. Jam vero quicquid nobis peperit, promeruitque Christus, id nobis ad salutem profiti necesse est, cum totius ἐνσαρκώσεως & meriti servatoris non alius sit finis quam salus humani generis *Matth. I, 21. XVIII, 14. Gal. IV, 4. Jo. III, 16.* Unde & πλῆτος divina gratiæ sese diffudisse in nos dicitur ἐν πάση σοφίᾳ καὶ φρονήσει *Eph. I, 8.* cujus quanta esset necessitas patet ex tabulis vocationis Paulinæ *Act. XXVI, 18.* quibus inprimis jubebatur Apostolus aperire oculos infidelium. Ea de causa 3.) tota fides dicitur opus Dei *Jo. VI, 28. 29. 2. Thess. I, 11.* quod nec incipi nec perfici potest nisi ab ipso Deo *Phil. I, 6. Col. II, 12. Eph. I, 19. Rom. XIV, 20.* Jesus autem ἀρχηγὸς καὶ τελειωτὴς fidei salutatur *Ebr. XIII, 21.* A quo notitia & assensus excludi non possunt commode, utpote quæ perinde ut fiducia divinæ gratiæ ac bonitati debentur. Vid. *Huls. Præl. in F. C. Art. VI. p. 393. 399.* Quid quod 4.) nec assensus nec fiducia locum habere possunt in homine, nisi antegressa cognitio fuerit, ut supra docuimus. Interim 5.) distingvimus inter id quod ad modum *prærequisiti necessarii*, & quod ad instar *causæ adæquatæ* ad salutem concurrat. Fides, quæ est in intellectu, utique non est adæquata salutis causæ, ex parte hominis, ita ut ea posita, ipsa quoque ponatur salus. *Quando enim non altius assurgit, verba sunt M. Chemnitii Harm. T. I. f. 856. tum hic gradus, nempe notitiæ, non sufficit ad salutem.* Interim, quod Idem subjungit, *fides justificans etiam hanc generalem fidem, præsupponit & inclusam tenet.* Et ut *B. Calovius* in Synopsi loquitur p. 456. *sine notitia certorum objectorum fides salvifica consistere non potest.* Quod ipsum adeo verum est, ut ne ipse quidem diffiteatur Indifferentista, aliquam ad fidem salvificam noticiam requiri: Id negat prolixam, & arduam atque ad Catechismum quendam, Systema vel formulam accommodatam requiri :

Er

Er erfordert zwar auch einige Wissenschaft des Verstandes/ aber eine geringe und einfältige/ und die nicht eben nach einem Catechismo, Formul oder Systemate darff abgemessen seyn. Scenæ haud dubie Syncretisticae ac Libertinae inserviens, quo persuadeat, eos omnes, qui in paucis illis fidei quæ creditur articulis, consentiant, quibus tandem cunqve formulis conceptus suos exprimant, pro religionis Christianæ sociis ac heredibus Vitæ aternæ haberi oportere.

§. IX. Nos 1.) exploratæ veritatis interpretamur indicium, quod ipse tandem adversarius, *notitiæ* alicujus, saltem *tenuioris*, ad fidem salvificam, ipsamqve adeo salutem, *necessitatem* agnoscit: Quo pacto sponte sua ruit ineptissimum illud principium: *Quicquid est in intellectu non salvat.* 2. Distingvimus inter fidei salvificæ *conceptionem*, & conceptæ *conservationem*, augmentum, & *confirmationem*. Ad illam fateor sufficere posse brevem simplicemqve notitiam, de gratia Dei universali in Christo mediatore: de hujus missione in carnem, plenissimaqve satisfactione ac merito universali: de serâ Dei voluntate hoc meritum omnibus applicandi per fidem, omnibusqve ac singulis efficacia & sufficientia gratiæ media suppeditandi &c. Quæ tamen & ipsa multa doctrinæ capita utpote de revelationis cujusdam divinæ existentia, & infallibili auctoritate, de Dei existentia, potentia, misericordia de tribus in eodem personis, de humanæ in Christo naturæ veritate, de resurrectione mortuorum, vitæ aternæ, & id genus alia supponunt ac præ requirunt. De quibus vid. *Hunnius in Dissertatione n. 260. 340. 84. 660.* & *Hülsem. de dogmat. ad salutem creditu necessar. n. XVII. seqv.* Ad fidem vero *confirmandam augendam & conservandam*, hæc talia sufficere non concesserim. *Quemadmodum ad ædificium, quocum fides nostra contenditur, Matth. VII, 24. non solum fundamentum* requiritur, cui mo-

les reliqua innitatur; ad sint quoque parietes, *tecta, columna, gradus, ostium, ornamenta* necesse est, & si quando prolapsionem minatur, admovenda sunt *fulcra*: Ita non satis est, hausisse fidem, hujusque fundamentum tenuisse utcunqve: Plura imbibenda & credenda sunt capita quibus tota Christianismi structura perficitur quasi atque consolidatur, ne *circumferamur tanquam infantes τῶν Φρεσῶν, διδαχῶν ποικίλων καὶ ξενείων, doctriinis multiformibus & peregrinis* Hebr. XII, 9. aut aliorum nefariorum erroribus abducamur a vero 2. Pet. III, 28. Vel etiam indigne sacramentis utamur 1. Cor. XI, 28. coll. cum c. X, 15. & gratia Dei prorsus excidamus cum Galatis c. V, 4. sed possimus resistere tentationibus *satanae*, & hostibus veritatis *επειὶ τῆ πί-σεως* 1. Pet. V, 8, 9. & omnibus peractis stare *Ephes.* VI, 13. ac omni sapientia prudentiaque impleti digne ambulare Domino Col. I, 9, 16. aliosque ad idem faciendum monere Rom. XV, 4. bonumque a malo, *διὰ τὴν ἐξω* discernere Ebr. V, ult. Equidem hominem sola fide justificari certissimum est. Sed *justificati* varia multaque sunt partes non temere negligenda. *Fundamentum* fidei est sancte *tuendum*, ne vel contrario, vel peregrino lædatur dogmate: *Renovatio* nostra magis magisque est extendenda. Removenda sunt *impedimenta fiduciae*: fundenda ad Deum *preces*, patienter ferenda *calamitates*. Expiandi aliquando sumus *mysteriis*, instruendi *consiliis*, erigendi *solatiis*, &c. In quibus omnibus nonnulla est opus *notitia*, plerumque sic comparata, ut si maxime ignorantia veritatis non fuerit *noxia*; assertio tamen *falsitatis* maxime *noxia* sit & *fiduciam*, & *pietati* erga Deum, *judicio* B. Hulfemanni l. c. p. 105. sequ. Itaque Paulus *Ephesissis* etiam post acceptam fidem per *charitatem* ἐνεργουμένων c. I, 15. nihilo minus *precat*ur *Spiritum Sapientie ac revelationis per agnitionem sui*, *mentisque oculos* illuminatos, ut scirent, *quam sit opulenta gratia hereditatis illius in sanctis* v. 18. Idem per-

perpetuo pro *Coloffensibus* orabat, ut implerentur agnitione *voluntatis divine* in omni sapientia & prudentia spirituali, *cap. I. v. 10.* Petrus etiam precabatur suis a Deo τὸ καταρτισθεσθαι, τηλειθεσθαι, θενθεσθαι, θεμελιθεσθαι. *Ep. V. 10.* Pro *Corinthiis* autem eo nomine gratias agit Apostolus quod omnibus ditati sint per Christum ἐν παντι λόγῳ, καὶ πάσῃ γνώσει. *Ep. I. 5.* monetque simul ne sint pueri sensibus, sed malitia, ταῖς δὲ φρεσὶ τέλειοι & adulti. *c. XIV. 20.* Itaque reprehendit *Ebraeos*, quod nondum, pervenerint ad τελειότητα, nec διὰ τὴν ἔξω sensus habeant exercitatos, & cum de jure *S. literarum magistri* esse deberent, nihilominus pueri sint velut *elementarii* in Christo *Ebr. V. 25.* Qua castigazione nihil fuisset opus, siquidem uberior solidiorque rerum divinarum noticia a Christianis non desideraretur. Et vero cum imago Dei *ἡμέρα καὶ ἡμέρα* sit instauranda in homine. *z. Cor. IV. 16.* idque in intellectu non minus, quam voluntate *Col. III. 10.* quis neget hominem rerum divinarum cognitione in dies proficere oportere? Jubemur certe ἀυξάνεσθαι εἰς τὴν ἐπίγνωσιν τοῦ Θεοῦ *Col. 1. 10.* εἰς ἀνδρα τέλειον, in virum perfectum, in mensuram ætatis plene adultæ Christi, ut non amplius simus pueri, quæ stultitiam ac circumferantur quovis doctrinæ vento, sed veritatem sectemur in charitate *Ephes. IV. 12. 13.* Ea de causa Deus non solum tantæ amplitudinis sapientiæque *Scripturas* instituit, quo perfectus, ἀρτιος, fieret homo Dei ad omne opus bonum. *z. Tim. III. 17.* Sed & in Ecclesia constituit *Doctores & Pastores*, πρὸς κατάρτισμόν τῶν ἀγίων, ad sanctos eo usque perficiendos, donec rerum sacrarum scientia, vel ipsos æquent magistros, conf. *Luc. VI. 40. & 1. Pet. V. 10.* Quo utroque nihil fuisset opus, siquidem tenuis quædam, ac perfunctoria cognitio sufficeret omnibus ad salutem.

S. X. Interim 3.) discernere fas est Christianorum *ætates, personas, tempora, ignorantiam, conditionem* denique ac *statum.* Non enim quæ ab adulto requiritur noticia, cadena

eadem & ab infante: cum hujus teneritudo non nisi tenuem ferat: illius autem confirmata ætas uberiorem admittat. Multa igitur pueris, & Catechumenis ac Incipientibus condonantur, quæ a provectioris ætatis hominibus, & proficientibus recte exegeris, cum ob amplius discendi spatium, tum ob majorem maturitatem judicii. Ad hæc hominum alii in plena liberæque ætate: alii sub mortis ipsius articulum ad puriorem religionem accedunt. In illis haud dubie amplior requiritur cognitio, quod longius vivendi proficiendique spatium suppetit: In his tenuior, ob utriusque defectum. Sed & quæ ignorantem nonnulla datur diversitas, cum alia simplex, alia vero cum pertinacia, negligentia, & contradicendi studio sit conjuncta. Prior, nisi detur in illis, quæ fundamentum fidei proxime attingunt, capitibus, non facile quæquam salute privaverit: Posteriores vero æternæ felicitatis gaudia intercipere posse, ex *Matth. V; 19.* recte colligitur. Porro quemadmodum membrorum in Ecclesia diversa sunt munia; sic etiam a diversis diversa requiritur notitia. Deus enim posuit membra, unumquodque singulatim in corpore quemadmodum voluit *1. Cor. XII, 28.* Num omnes Apostoli? num omnes Prophetæ? num omnes Doctores: Si totum corpus oculus, ubi auditus: si totus auditus, ubi olfactus? Non igitur eadem omnium sunt partes: Aliæ salvandis; aliæ salvaturis conveniunt. Quidam sibi sôlis, quidem & aliis discunt. Major in his; minor in illis requiritur cognitio. Et quemadmodum in nulla non arte ac disciplina, Magister discipulum; sic in Christiana religione Doctor auditorem scientia superabit. Non enim quæ ad hauriendam fidem, eadem ad universam religionem defendendam sufficiunt. Hinc veteres distinguebant inter γῶσιω & inter πῆσιω. Hæc, ut est apud *Clem. Alex. L. VII, Strom. f. m. 732. edit. Paris.* dicebatur σύντομος τῶν κατεπειογόνων γῶσις, brevis & compendiosa

fa eorum, quæ necessaria sunt, cognitio. Illa vero ἀπόδειξις τῶν διὰ πίστεως παρεληλυμμένων ἰσχυρὰ καὶ βέβαιος διὰ τῆς κυριακῆς διδασκαλίας, ἐπικοσμημένη τῇ πίστει εἰς τὸ ἀμετάπτωτον, καὶ μετ' ἐπιστήμης καὶ καταληπτὸν παραπέμπουσα, firma & stabilis demonstratio eorum, quæ assumpta sunt per fidem, quæ per doctrinam super fidem adificatur, quæ transmittit ad id, quod non potest excidere & mutari, & potest comprehendi scientia. Πίσιν exigebant ab omnibus; γνώσιν a futuris doctoribus. Diversa nimirum sunt hominis Christiani, & Ecclesiastici Pastoris officia. Illius est parere τοῖς ἡγούμενοις Hebr. XIII, 17. & sedentibus in cathedra obedire Matth. XXII, 5. Hujus est salutare doctrinas a pestilentibus distingvere, illas ovis suis proponere, ab his arcere: errantes in doctrina reducere: vulneratos in conscientia sanare: imminentes gregi lupos prospicere ac fugare, oves aliquando ex ipsius Satanae faucibus eripere. Pro quorum quidem munium amplitudine major quoque solidiorque rerum sacrarum in eodem requiritur cognitio. Quapropter etsi Apollo Corinthiacus institutus erat in via Domini, & potens in Scripturis, Spirituque fervens, ut nosset τὰ περὶ τῆς κυρίας ἀκριβῶς διδάσκειν, tamen quia μόνον τὸ βάπτισμα Ἰωάννης sciebat, & rudior illa notitia non videbatur sufficere, ad eos, qui erant ἐν περιτομῆς, feliciter refutandos: accersito ad se ἀκριβέστερον exposuerunt viam Domini Aquilas & Priscilla, idemque εὐτόνωσ τῶς Ἰουδαίοις διακαταλεγχόμενος vehementer convincendo Judæos (hem usum Theologiae polemica!) multum contulit, πολὺ συνεβάλετο, his qui jam ante crediderant in Christum Act. XVIII, 24. seqv. Conf. Huls. de Calvin. irrefconc. p. 106. Wagner in disquis. in Acta Henot. c. VI, p. 720. VII, 747. Melch. Zeidler. de gem. Vet. doc. modo n. XIV. p. 26. Kro-majer LL. Anti-Syncr. Præloqu. de Art. fidei.

§. X. Errat proinde Libertinus, quando sub N. T. initi-

D

um

um *solam* urfisse *pœnitentiam*, *doctrinam* vero *de essentia divina* duabusque *in Christo naturis*, *de hujus item persona* & *officio*, *de sacramentis*, *electione* &c. *neglexisse* docet Apostolos. Redolet hoc sententiam *Th. Hobbesii* qui *L. de Cive c. XVIII, n. 3. ex Act. II, 38.* & aliis exculpere conatur: *Omnia ad salutem necessaria contineri in fide h. e. unico articulo: Jesum esse Christum; & obedientia seu pœnitentia.* Equidem nulli diffitemur, monitos fuisse homines *ut pœnitentiam agerent, & crederent Evangelio*: sed ut *recte vereque* agi *pœnitentia possit*, multorum capitum notitia est supponenda in homine, quod patet ex concionibus Apostolicis, quibus ad eandem sunt cohortati *Act. II, 14. seqv. coll. cum 38. c. XVII, 22. coll. cum 30. seqv. XXVI, 3. 4. seqv. coll. cum 18. & 20.* Neque etiam Evangelii doctrina tribus quatuorve verbis absolvitur. Itaque cum primam Christi & Apostolorum vocem fuisse legimus: *pœnitentiam agite & credite Evangelio*: *Summa concionum & scopus*, non omnia concionibus *proposita* indicantur. Iisdem enim verbis Servator ministerium dedicavit suum *Matth. IV, 17. Marc. I, 15. Luc. IV, 16.* Sed vero quum ascendisset in montem prolixum habuit sermonem ad populum *V. VI, & VII. capite* ab Evangelista describendum. Idem alio tempore *multa* docuit populum per parabolas *Marc. IV, 2. VI, 34.* Quæ licet *naï idiv* interpretatus fuit discipulis *Marc. IV, 34.* morti tamen vicinus *multa sibi superesse* cum iis communicanda minime diffimulavit, de quibus sint informandi a *Spiritu S. introducturo eos in omnem veritatem Jo. XVI, 12. 13.* De essentia imprimis divina, deque sua ipsius persona & officio, ac inde ac genus humanum redundantibus beneficiis prolixos sæpe sermones ad populum habuit, quæ extant apud Evangelistas, maxime Joannem. Denique monumentis de dictis factisque Servatoris capiundis ne mundus quidem fuerat suffecturus *Jo. XX, 20.* Petrus autem die

die Pentecostes non solum facundo satis sermone ad poenitentiam invitavit Israelitas *Act. II, v. 14. usque 40.* sed & ἐτέροις λόγοις πλείοσι *testimonium dedit fratresque solatus fuit.* Iudas quoque & Silas Prophetæ διὰ λόγου πολλῶ, *copioso sermone confirmarunt fratres in fide Act. XV, 132.* quibus tamen ipsis antea missas ab Apostolis literas exhibuerant *c. 39.* Sic Paulus in Macedoniam reversurus λόγῳ πολλῶ exhortatus est Christianos *Act. XX, 2.* Troade vero abiturus παρέτενε τὸν λόγον μέχρι μεσονυκτίου *v. 7.* imo ἄχρις αὐγῆς *v. 11.* εἰς ἵκανὸν ὁμιλήσας αὐτοῖς. Nimirum quia operam dederat, ut *annunciaret* iis πᾶσαν ἐσθλὴν τῆ θεῶ, καὶ πάντα τὰ συμφέροντα αὐτοῖς *c. 20, 27.* In quibus quidem nihil præterquam poenitentiam inulcasse Apostolorum quis credat? Quapropter plena audacia vox est Libertini: Die Apostel sagten zur Zeit des Anfangs des Christenthumbs mit wenig Worten: *Thut Buße und gläubet an Christum/ oder an das Evangelium/ und wenn sie sich hierzu von Herzen bebandten war es schon gut.* Tota N. T. Scriptura his ineptiis reclamatur.

S. XI. Sed pergite: Niemahls haben die Apostel diese Leute von den Wesen Gottes/ der Vereinigung der Naturen in Christo/ seiner Person/ Ampt/ von den so genannten Sacramenten/ der Gnaden-Wahl u. s. w. examiniret/ sondern nur auff die Buße gedrungen. Nugæ. Neque enim 1.) omnia Apostolorum vel dicta vel facta fuerunt literis consignanda. 2.) De his quidem capitalibus doctrinæ articulis nunquam explorasse fideles unde probabitur? Examinauit sua de persona Servator discipulos *Matth. XVI, 13.* antea ipse examinatus in templo *Luc. II, 46.* examinauit de duabus personæ suæ naturis Phariseos *Matt. XXII, 41. 42.* Periclitatum etiam aliquando suos fuisse auditores Apostolum colligo ex *Act. XX, 20.* siquidem docuit δημοσίᾳ καὶ κατ' οἴκους, *publice ac per domos;* imo verò cum lacrymis ad-

monuit *ἐνα ἐνας* ov. Quo pacto crebra eum instituisse examina quis
 neget? Deniq; *de Christo, Sacramentis, essentia divina & aliis* &
 studiosius edocuisse populum, & num imbibissent recte, exami-
 nando requisivisse patet ex *Ebr. V, 11. seqv. & VI, 1. seqv.* Repre-
 hendit enim Ebraeos, quod cum merito Doctores esse debeant,
 nihilominus in discentium & Catechumenorum subselliis hæ-
 reant. Quo de nisi per explorationē profectuum Apostolo con-
 stare non poterat. Esto autem 3.) de hujusmodi articulis non e-
 xaminasse Apostolos auditores: Quid? Si dicatur: Apostolos
 non ad *examinandum* sed *Evangelizandum* missos fuisse, eo sen-
 su, quo se ad baptisandum missum fuisse inficiabatur Paulus? *1.*
Cor. I, 7. Examinandi partes ad *πρωτέρας & διδασκαλίας* magis, quam
 ad Apostolos pertinebant, quorum distincta fuisse munia con-
 stat ex *1. Cor. XII, 28. Eph. IV, 11.* Per hos enim *preparandi erant*
sancti velut tyrones a *Magistris* *Luc. VI, 40.* ad *edificationem*
corporis Christi h. e. Ecclesiæ *Eph. I, 23. V, 22. Col. I, 18. 1. Tim.*
III, 15. donec pervenirent omnes in unitatem fidei, nec amplius
essent pueri vel Catechumeni, & primis Christianæ doctrinæ e-
 lementis imbuendi *Eph. IV, 12. 13. 14.* Cui consequendo fini-
 cum aptissima sit repetita profectuum exploratio, quis dubitet
 commendato sine, media quoque ad illum obtinendum ido-
 nea collaudata fuisse? Neque tamen ob *examinandi* laborem
 in Pastorum Doctorumque humeros devolutum hæc ipsa fī
 dei capita ne *tradidisse* quidem Apostolos est putandum.
 Contrarium patet ex mandato Christi: *predicite Evangelium*
omni creaturæ, docentes eos servare omnia, ὅσα ἐπέτειλάμην, qua-
 cunque *precepi* *Marc. XVI, 15. Matth. XXVIII, 20.* Patet ex ta-
 bulis vocationis Paulinæ, qua missum se profitetur, ut *aperiret*
oculos gentilium, quo hi converterentur a tenebris ad lucem, & a
potestate Satanae ad Deum, ut acciperent remissionem peccato-
rum, & sortem inter eos qui sunt sanctificati per fidem. Act.

XXVI, 18. Patet ex praxi Apostolorum, qui revelarunt hominibus *πάσαν βελήν τῆ θεῶ* de salute nostra, ad quam etiam pertinere *baptismum* & doctrinam de Sacramentis liquet ex *Luc. VII, 30.* Addatur locus *Ebr. VI, 1. seqq.* ubi *pœnitentiæ* ab operibus mortuis non modo adjunguntur capita *de Fide in Deum, Baptismate & manuum impositione, resurrectione mortuorum & judicio æterno,* sed etiam hæc omnia ad τὸν τῆς ἀρχῆς λόγον referuntur, & τῇ τελειότητι, cujus tamen & ipse aliquam necessitatem esse insinuat, opponuntur. Non obstat, quod præter Christum, eumque crucifixum, quicquam se scire negat Apostolus, *1. Cor. II, 2.* Nam hic ipse est ὁ πλεῖστος τῆς δόξης τῆς μυστηρίων, in eoque absconditi sunt omnes thesauri sapientiæ & scientiæ *Col. I, 27. II. 3.* Unde & annuntiato Christo gloriatur se docuisse omnem hominem ἐν πάσῃ σοφίᾳ idque ut eum sisteret τέλειον seu adultum in Christo Jesu, h. e. de omnibus doctrinæ salutaris capitibus plenissime informatum. *Col. I, 28. Eph. IV, 13. Ebr. V, 15. 1. Cor. XIV, 20.* Nervum itaque & scopum suæ institutionis, non omnia doctrinæ argumenta respexit, perinde ut Theologia dicitur λόγος περὶ τῆ θεῶ, sic tamen ut voce Dei non modo essentia, sed & omnia illius attributa, nec non tota de restituenda hominibus salute οἰκονομία significetur.

§. XII. *Esto;* dixerit Indifferentista, *Apostolos* plura Fidei ur sisse capita: Hoc tamen negari nequit, notitiam Fidei salvisfica comprehensam, ad nullum præcise Catechismum, formulam, aut Systema exigì oportere. Norunt nimirum Syncretistica confusionis Patroni histalibus, siquidem e puro Dei verbo extracta sint, cum verum a mendacio, cœtumque orthodoxum ab heretico distingvi, tum effrenem opinandi licentiam coerceri ac reprimi. Quod utrumque sicut eorundem studiis est aduersum, sic formulas, Catechismos, Systemata, ceu pacis & concordia remoras, ac injectos libertati compedes averfantur ac improbant.

§. XIII.

§. XIII. Nos 1.) tam absurdi non sumus, ut hominum de rebus sacris conceptus formulis, ab hac illave Ecclesia receptis *absoluta* quadam *necessitate* conformandos esse existimemus. Est suum cuique arbitrium, nec quisquam nostrum veterum institutorum tam erit supersticiose tenax, ut aliorum de rebus divinis sententias non alia de causa rejiciat, quam quia receptis penes nos formulis non respondeant. Dummodo in *doctrina* daretur consensus, de *formulis* facile conveniret. 2.) Si omnes tam *pie crederent*, ut eorundem *confessiones* accipi *sine scrupulo* possent; aut si tam *prompte* omnes fidei *rationem reddere* scirent, ut *verbis* ab alio conceptis *non indigerent*, a præscriptis definitisque formulis haud dubie abstinisset Ecclesia. Nunc ubi paucissimi suoapte ingenio *deprompta* ex scripturis *digerere*, vel suas de divinis sententias idoneis *exponere* verbis norunt: Multi etiam scripturas *καπηλέυοντες* perniciosos errores ita disseminant, ut aliter *loquantur*, aliter *sentiant*, & *pesimum* sæpe virus *speciosis* sermonibus occultent, veritatis juxta & laborantis ecclesiæ interest, extare *formulas*, *Catechismos Systemata*, quibus & *simpliciorum* sublevetur *inscitia*, & *adversariorum* evitentur *insidia*. Atque hos quidem libros tanto quis felicius in imbibenda vel confitenda fide sequetur, quanto circumspectius *scripti*, quanto studiosius *expensi*, quanto pluribus *probati* fuerunt. Neque enim 3.) ad *omnes* promiscue Catechismos vel formulas fidem componendam esse contendimus, sed ad eas solum, quæ ex puro Dei verbo exstructæ, & in sanctiore cœtu, qui *ἅγιος* est καὶ ἐδρασίωσα τῆς ἀληθείας 1. *Tim. III, 15.* receptæ, vel Symbolari etiam autoritate firmatæ sunt. Quarum de perpetuo cum Scripturis consensu qui dubitat, is easdem ad verbi divini regulam absque præjudicio, & fide bona examinet. Quo facto uti eandem utrobique sententiam facile deprehendet, ita quo minus ad earundem præscriptum de rebus sacris sentiat ac loquatur, nulla prohiberi religione potest. §. XIV.

§. XIV. Formulæ alioqui solennes, ac definiti loqvendi modi, in quos multis intemperis Libertinus, ac Novatores ceteri invehuntur, nil habent *in se* vel vitii vel incommodi. Deus ipse certas *bene precandi, sacrificia offerendi, cædis suspicionem a se amovendi, & alias hujus generis præscripsit. Num. VI, 23. X, 35. Deut. XXI, 7. XXVII, 14. sequ.* Sic *canendi, psallendique* formulas populo Israelitico observatas fuisse, constat ex *1. Chron. XIV, 8. XVI, 16. 20. 21.* Quod quidem adeo non improbavit *Servator*, ut etiam in ultimo Paschate ritum illum non præterierit *Matth. XXVI, 30.* Denique licet eadem in gente Dei beneficia pro se quisque agnoscere, & grata menti deprædicare posset: conceptis tamen id verbis, iisdemque solemnibus, id fieri consuevisse ab omnibus docet *Syracides c. L, 23.* Idem vero in reddenda fidei ratione licere probatur a) *Quia Paulus custodire jubet τὴν ὑποτύπωσιν ὑψιστων λόγων* h. e. illam docendi rationem & *formam*, ad quam *velut εἰκόνα* quendam *ἡ ἀρχέτυπον* alii subinde respiciant, quo *ἡ ἰψὴ* *rectas lineas vel docendo, vel confitendo ducere possint* *2. Tim. III, 13. Tit. III, 14.* Adhæc b) summopere in Scriptura laudatur purioris doctrinæ accurata custodia, & ad posteros propagatio. Eo enim nomine commendatur Timotheus, quod *παρηκολούθησε*, ac velut per vestigia persecutus ducentem Magistrum fuit. Idemque jubetur, quæ a Paulo didicerit, *ταῦτα*, eadem communicare cum aliis *2. Timoth. II, 2.* Quin & universim Apostoli id dabant docentes operam, ut *eadem loqverentur ac traderent*, quod Paulus confirmat *1. Corinth. XV, 11.* εἴτε ἐγὼ, εἴτε ἐκείνοι, ἕτως κηρύσσομεν, perinde ut singuli τὰ αὐτὰ, easdemque res iisdem verbis proponere ac inculcare solebant, idq; ad auditorum *ἀσφάλειαν* *Pbil. III, 1.* Per Catechismos autem, præscriptasque ac solennes docendi formulas quum id efficiatur, ut eadem & a doctoribus inculcentur, & ab audito-

ditoribus imbantur, utriq; vero ἀσφαλῆς, & opinionum suarum certissimi reddantur, quis ad eorundem præscriptum hauriri notitiam aut edi confessionem, præter fanaticos ac Libertinos indigne feret? Quinimo c.) inter prerogativas ac decora populi Israelitici numeratur habuisse, τὴν μόρφωσιν τῆς γνώσεως καὶ τῆς ἀληθείας ἐν τῷ νόμῳ? Rom. II, 20. Et si enim *Oecumenius* h. l. per μόρφωσιν intelligat ἐπίπλαστον εἶκόνα, personatam, seu ementitam imaginem, quæ figuram solum habeat veritatis, quemadmodum etiam *Hesychius* & *Suida* reddunt: Recte tamen observavit *Chrysostomus*, τὸ τῆς ἀληθείας ὅμοιο *specctrum* excludere. Et, quod magis observari meretur, de tali loquebatur forma Apostolus, quæ de merito suo poterat gloriari Judæus, quod de fictitia quadam & mere imaginaria, dici non potest. Quapropter h. l. μόρφωσις idem est quod τύπος vel etiam ὑπότυπωσις, qualem sese tradidisse docet Apostolus 2. Tim. I, 13. observante *B. Wellero*. Atqui hujus generis μόρφωσιν exhibent nobis Catechismi, & receptæ a nobis formulæ confitendi. Gloriamur ergo hoc nomine, & in laude ponamus in haurienda rerum divinarum cognitione ad Catechismos & formulas respexisse. Neque vero defunt qui d) suo hic nobis exemplo præverint. Attendamus ad confessiones sanctorum, & facile deprehenderetur ad eandem quæstionem, eadem quoque responsum fuisse formula. Ineunte novo foedere agitabatur nobilis illa, magniq; momenti quæstio: *Ecquis esset Jesus Nazarenus?* Respondit quærenti *Petrus*: *Tu es Christus filius Dei vivi* Matth. XVI, 16. Eadem repetebat *Jo. VI, 69*. *Nos cognovimus Te esse Christum, filium Dei vivi*. Idem fatebatur *Nathanael*: *Magister tu es Dei filius, Tu ex rex Israel* h. e. *Christus* Jo. I, 49. *Zach. IX, 19*. *Matth. XXI, 5*. *Luc. XXIII, 38. 39*. *Jo. XIX, 19*. *Jes. XXXIII, 20*. Idem *Martha*: *Credo Te esse Christum, Dei filium* Jo. XI, 27. Idem *Æthiops*: *Credo Jesum*

*Jesum Christum esse Dei filium Act. VIII, 37. Nec multum ab-
 ludebat Coecus Jo. IX, 30, 38. Adeoque credentes de Perfo-
 rna officioque Christi non modo eundem conceptum fovisse:
 sed & illum iisdem verbis expressisse constat. Hoc ipsum
 autem e) ceteris quoque commendat Apostolus, cum jubet
 τῷ αὐτῷ φοιχῆν κακόνι, τὸ αὐτὸ φροεῖν Phil. III, 16. 1. Cor. I, 10.
 quin & τὸ αὐτὸ λέγειν Rom. XVI, 5. 6. idque eo fine, quo ὁμοθυμα-
 δὸν ἐν ἐνὶ ὁμάτῃ glorificetur Deus ac Pater Domini nostri Jesu
 Christi, quæ glorificatio fit per confessionem doctrinæ. Conf.
 Jo. XVII, 4. Matth. V, 16. Atqui hoc obtinetur per catechif-
 mos & formulas, efficiturque, ut iisdem verbis eadem veritas
 defendatur, idem error rejiciatur. Minime igitur improban-
 da est fides aut Confessio, ad formulæ cujusdam aut Catechif-
 mi rationes concepta. Pie recteque Auctores solidæ declara-
 tionis in Form. C. memorant, *hypotyposin sese, compendiarium
 sanæ doctrinæ ideo definiisse, ut unanimi consensu approbata
 & certa forma doctrinæ haberetur, quam Evangelicæ Eccle-
 siæ nostræ simul omnes agnoscerent & amplecterentur* p. 631. Ete-
 nim quantum referat, *Schiltnerus ait in Exetali Catechismi Min.
 p. 42. unam quandam, certam, simplicem, seu μονοτέτον brevem
 & perspicuam doctrinæ formam, & quasi ideam sequi, Canoni S.
 S. consentaneam, & ut Apostolus loquitur, fidei analogam, & una-
 nimo Ecclesiæ orthodoxæ consensu comprobata, ad conservan-
 dam puram incorruptamque fidem Evangelicam & ædificandam
 Ecclesiæ: Id ex ambiguis, obscuris, perplexis & flexilovis doctri-
 næ formulis, ac discrepantibus loquendi modis, qui cuniculorum
 instar veritatem, subvertunt, (secundum Hieronymum ad Pam-
 machium) & nihil nisi errores in doctrinæ, & animorum ac vo-
 luntatum distractionem pariunt, & in levibus ac petulantibus
 ingeniis licentiam & audaciam lites ex litibus serendi alunt, &
 subinde augent ac confirmant, rectissime estimatur. Quemad-
 modum graviter monet Lutherus in Pref. Catech. Min. Quod**

E.

utimant

utinam non suo magno cum malo Germania didicisset. Hactenus Schilterus. Pium quoque *B. Walleri* de hoc argumento iudicium est super *Rom. XVI, 5. 6.* Est, inquit, studium Christiano homine dignum cum Ecclesia & sentire & loqui. Quia unum ex his negligit, & veritatis pomeria rumpit. Unde & *Melanchthon*, ut non solum in re, sed & in verbis conveniamus monuit, quo iisdem verbis idem diceremus.

§. XV. Movit hæc ratio veteris Doctores ecclesiæ, ut hæreticis elementa religionis adulterantibus summam doctrinæ Catecheticae literarum monumentis complecterentur, & publici juris facerent, quarum lucubrationum ἑκαχονταί πρωταγωγούς quæ fuisse *Cyrrillum Hierosolymitanum* testis est *Hieronymus in Catalogo.* Hujusmodi tabulæ Catechisticæ asservabantur in singulis Ecclesiis ex decreto *Conc. Neo-Cæsar. c. V, 14. Conf. Jo. Prideaux OO. T. II. Conc. IV. p. 477.* Cautum quoque non una fuit Synodo ut Catechumeni ediscerent τὰ τῆς πίστεως σύμβολα. Vid. *Hist. Trip. L. II. 3. 14. Niceph. L. IV, 17.* Unde & *Isidorus Hispalensis L. II. de Offic. Eccles. p. 119.* Competentibus, inquit, salutare Symbolum traditur, quasi communicatorum fidei, & S. Confessionis indicium, quo instructi cognoscant, quales jam ad gratiam Dei exhibere se debeant. Vid. *T. X. Bibl. PP. p. 222.* Eadem fere tradit *Rab. Maurus L. I. de Instit. Clericorum c. 26. eod. T. p. 575.* Memorabile vero exemplum & jucundum ἀπόβουα est *Basilii M.* Græcos inter Patres minime omnium postremi, qui nullus dubitavit Catechesin *D. Gregorii Neo-Cæsareensis*, quam puer ex nutrice sua *Macrina* didicerat, cum in maxima terræ marisque parte peragrandæ, tum in Ecclesia gubernanda memori mente recollere & studiose sequi, & ad illum sibi traditum pietatis Canonem, παραδοθέντα τῆς εὐσεβείας ναύονα, ut ipse loquitur, omnis generis dogmata exigere atque examinare & huic consentanea amplecti, contraria vero rejicere & averfari, ut ipse testatur *Basiliius Ep. LXXV. f. 131.* Jam quum Nova-
tores

tores, mutatis licet temporibus, omnia ad piscatoriam simplicitatem, & disciplinam ecclesiae vetustissimam cupiant revocata, cur quod in eadem receptum approbatumque fuit, vitii cujusdam insimulant ac reprehendunt? Dices: *Ita vero fides aliqua formularia invehitur in Ecclesiam, efficiturque, ut confessio sit oris non cordis, hominesque caelestis doctrinae capita recitent inanibus sine mente sonis. Quod quis in corde credit, & apud se statuit, id suis, non alienis praescriptisque verbis edisserat.* Mirum vero iisdem rationibus non deterritum Servatorem fuisse a praescribenda discipulis certa precandi formula *Matth. VI, 6.* Namque & mortales in explicandis suis desideriiis, & necessitatibus natura sua ita facundi sunt, ut aliena formula carere posse videantur, & metuendum erat praeterea, ne preces deinceps sine ardore studioque precandi effunderent. At quia pauci homines eo, quo debebant, ordine ac nervo Numini supplicant, nec raro medias inter preces ad *βασιλογίαν* deflectunt, hinc non solum suos Joannes discipulos, sed & suos Servator Apostolos bene recteque precaturos certam docuit formulam, qua uterentur deinceps, quo & sua in orando infantiae aliquid adminiculum haberent, & ab inani verborum debilitatione deflecterent. In imbibenda vero & confitenda fide quum idem sit metuendum periculum, & Christianos inter non pauci dentur, qui vel peregrinos de Deo rebusque divinis conceptus foveant, aut, si *istos* habent, ea, qua debebant, *commoditate* exprimere nesciunt, utile est extare in Ecclesia idoneas religionis atque doctrinae formulas, verbo Dei conformis, quas vel in *concupienda*, vel *confitenda* fide simpliciores sequantur.

§. XV. Quod de *Catechismis* respectu *incipientium*, idem de *Systematibus*, ad ductum Scripturae exaratis, ratione *proficientium*, & eorum, qui aliquando *futuri Doctores* sunt, affirmamus. *Equidem ipsa Scriptura S. (verba sunt B. Dannhaugeri*

in Hodesoph. p. 9.) ἀνθρώπων humanam non attendit; afflatus divini πολυμερῶς καὶ πολυτρόπως facti sunt. Sed sicut Librum nature Deus homini dedit, variasque in eo materias, sylvas, campos, montes, plantas, promiscue quasi conditas: homini, ne otia- retur, curam, culturam, ordinis digestionem reliquit: Ita Librum Scripturae proposuit, variis argumentis refertum, ubi (quod de Aphorismis Hippocratis ille dixit) inani opera ordinem quæras: Sed ideo Christus Doctores dedit, ac donum didacticum, ut omnia in ordinem redigant, excolant, expoliant, vindicent, adque fructus salutare dispensent. Hi proinde suis in Systematibus, quæ confuse ac ipsarum traduntur de argumentis fidei in Scripturis, ad sua quæque capita revocant, & ordine convenienti digesta exhibent, conjunctisq; homogeneis, separatis heterogeneis, idem, quod in Scripturis habetur, verbum ad faciliorem percipiendi rationem accommodant, hominesque in eodem investigando ac perdiscendo juvant. Quod quidem adeo adversum Deo non est, ut ejus etiam non obscura vestigia per Apostolum in Epistola ad Romanos expresserit, quod dudum observarunt Theologi. Est enim Deus Ordinis non confusionis 1. Cor. XIV, 33. Hinc facienda in Decalogo Ex. XX. petenda in Oratione Dominica Matth. VI. media recuperandæ salutis in vocatione Apostolica Act. XXVI, 18. sapientissime ordinavit. Idem requiritur a ministris. Episcopus debet esse διδασκαλός, idoneus ad docendum 1. Tim. III, 2. qui norit ὁρθοτομεῖν τὸν λόγον τῆς ἀληθείας 2. Tim. II, 15. h. e. distinguere distingvenda, non Legem cum Evangelio, Justificationem cum Renovatione, Contritionem cum fide, confundat, quod fecit superioribus Libertinus. Ergo non improbanda est labor in Systematibus adornandis susceptus, nec reprehendenda cognitio ad eorundem exemplum composita. Certe quum suo tempore Locos Theologicos evulgasset Melan- thon, gratulatus est eo nomine cœtui divini Lutherus, eosque studiosæ juventuti, ceu opus antiquissimo cuique antese-

ren-

rendum enixissime commendavit. *Kromayer. Hist. Eccles. p. 579.*
 Sed & perpetui moris fuisse in Ecclesia, ut purior doctrina sum-
 matim, ac bono ordine traderetur, pridem docuit in divinos
Chemnitii Locos præfatus *Lyserus Sen. ὁ πᾶν.* idemque accersit-
 tis ex antiquitate exemplis graviter ac erudite ostendit *B. J. B.*
Carpzov. Isag. in Syst. Theol. seu conc. fun. Conf. Dannb. Hodom.
Sp. Calvin. p. 501. Erasmi Schmid. in Not. ad Matth. V. f. 75. nec non
Summe-Rev. Dn. D. Schelgrovig. in Piet. Sect. P. II. Art. 10. n. 20. seq.

§. XVI. *Atqui, dicat aliquis, Scriptura in se satis est perspicua, & om-
 nium usus destinata: Cur igitur non immediate ex eadem doctrina pe-
 nitur? At vero non negatur a nobis, eadem quæ systemate continen-
 tur, ex Scriptura quoque adhibito studio decenti addisci posse: pari fa-
 cilitate ab omnibus addisci posse negatur. Experientia, inquit Schil-
 terus l. c. p. 43. Magistra rerum optima docet, qui sine ordine, cæco impe-
 tu in medias doctrinas involant, aut in vastissimum pelagus vel S. Scripturæ,
 vel τῶν ἀγιογράφων irruunt, aut etiam ordine in verso, initiis nondum
 perceptis, vel fundamentis nondum jactis, summa rerum fastigia petunt, in
 medio conatuum cursu desicere. Nimirum ut Scriptura non est ἰδιὰς ἐ-
 π' αὐτῶν; sic non pari omnes felicitate ac successu eam tractare no-
 runt. Dona Spiritus S., etiam ministrantia, variant. Non omnes sunt
 Doctores: Non omnes Prophetæ. 1. Cor. XII, 29, Multi evolventes Scri-
 pturas si rogentur: num hoc illudve intelligat? responsuri sunt cum Æ-
 thiope: πᾶς ἀνδραμίην ἐὰν μὴ τις ὀδηγήσῃ αὐτὸν Act. VIII, 31. Quam si quis
 illis operam navet Theologus, & sui ubertate ingenii aliorum ino-
 piam sublevet & quo labore ipsi proprio pervenire non possunt, ordine
 deducere cupiat, illius merito studium improbari non debet. Certe
 quisquis spiritu vertiginis occupatus compendia, formulas, Catechi-
 smos, Systemata superciliose despexerit, perinde fecerit ac si fastiditis
 spretisque lignis ad edificandum collectis velit materiari, aut semina jam-
 dum excussa frugibus in horrea convectis, ac demum excutiendis postponere.*

§ XVII. Instat fanaticus: *Per penitentiam homines unctionem acci-
 pere, eademque accepta nosse jam omnia, nec indigere inspectione systema-
 tis? Wer wahre Busse gethan hat / der weiß vermöge der auff sich
 habenden Salbung alles, und hat nicht nöthig ein Systema zu lernen.*
*Idem Weigelius docet P. II. Post. p. 61. Wir müssen vom H. Geist / von
 der Salbung in uns gelehret werden / sonst ist alles umbsonst / was*

man auswendig lehret oder schreibet. Felicem vero unctionem, per quam difficillima quæque sine labore ac studio innotescunt. Quæ cum sese per poenitentiam haud dubie beatum esse opinetur Indifferentista, mirum videri poterat, eum in rerum divinarum cognitione non melius profecisse. Etenim eum, ne ad σοιχεία quidem τῆς ἀρχῆς, nedum ad τελειότητα pervenisse hæcenus disputata evincunt. Quod si unctus a Spiritu S. novit omnia, cur illa a Spiritu S. revelata esse ad salutem necessaria superius negabatur? Neque enim credibile est, sanctissimum illud flamen otiosa & supervacanea tradere? Auctoritate vero Joannis parum sese tuctur feliciter Libertinus, dum quod *falsis Doctoribus* oppositum fuit oraculum, intempestiva quadam audacia, vertit in *orthodoxos*. Neque enim tam absurdus erat Apostolus, ut homines per gratiam Spiritus S. inhabitantem erudiri de rebus omnibus sine labore ac industria cum *Weigelio* putaret. Quid enim alioqui opus fuisset mittendis ad eos non unis literis? Illud insinuare volebat Joannes, non esse, cur aliorum doctrinam, utut *speciosam ac novam*, veteri ac dudum *insillata* præponerent, aut Pseudo-Apostolorum ope in hauriendis ad salutem cognitu necessariis *sese indigere* putarent, cum jamjudum a se Collegisque suis *satis* sint informati, perque fidem cum Deo uniti, ac donis Spiritus S. *luculentis* instructi, ut possint probare *omnia*, & vera a falsis *distingvere*, peregrinis autem aliorum *opinionibus carere*. Jubet igitur eos, in accepta pridem doctrina persistere, nec fanaticis & seducturis Doctoribus nocendi locum præbere. Quod patet collatis inter se *vv. 20. 21. & 27.* Ex hoc autem renatos non aliena institutione, non evolutione systematis indigere quomodo inferretur? Vid. *Disp. de Unctione omnia docente*, Præside Magnif. Dn. D. *Neumanno*, habita Wittenb. A. XCIV.

§. XX. Sed quid mirum hominem de auctoritate systematum ac formularum detrachere, & ad horum rationem fidem componi oportere, negare, cum de ipsa Scriptura S. parum sentiat reverenter, ac ne ad hujus quidem præscriptum fidei confessionem adornandam esse existimet. Impia omnino ac plena temeritatis vox est *S. II.* *Wey* mir heist die Schrift nicht eine Richtschnur; daraus man phrasen und Redens-arten ziehen; sondern eine Richtschnur nach der man leben soll. Ex quo discamus licet, quanta spiritus fanatici sit audacia, qui ubi se ab auctoritate S. literarum deseri videt, elevat eam, ac superciliose contemnit, satisque pro imperio dicitur: *sibi vivendi non loquendi*

normam esse scripturam. Atqui ostendendum erat fanatico, ubi nor-
 mandi vis ad solos hominum mores restricta fuisset in Bibliis. *Canon*
 certe ac norma sine temperamento Scriptura dicitur *Gal. VI, 16. Jes.*
VIII, 20. Luc. XVI, 29. Jo. VIII, 31. Jo. XII, 48. Ebr. IV, 12. Ps. XIX, 15.
Rom. X, 18. Phil. III, 16. Quod si de rebus sacris quodlibet sentire ac lo-
 qui fas est, quid opus tandem fuit *revelatione* divina, quum ad dirigen-
 dos mores, vel interna *vis conscientie* ac *lex natura* queat sufficere? Nam
gentes legem non habentes τῆ Φύσεως fecerunt τὰ τῶ νόμου, Rom. II, 14. To-
 ta vero scriptura uti *Θεόπνευτος*, ita quoque utilis est ad doctrinam,
 quæ tamen modis loquendi & phrasibus continetur *2. Tim. III, 16.* Hos
 igitur a Scriptura normari necesse est. Hinc Christus acceptam a Pha-
 riseis responsonem: *Messiam esse Davidis filium*, ceu veram quidem, at
 insufficientem rejecit, ideo, quod in scripturis Messias non modo
 Davidis *Filius*, sed & *Dominus* diceretur *Matth. XXII, 43.* Ipse vero cum
 illi sibi moveretur de *titulo Dei*, quem sumpserat, recepit se ad Scriptu-
 ras, causatus, in iis nomen *Dei* etiam *magistratibus* tribui, *nec solvi ta-*
men Scripturam posse, etiam quia loquendi *modos Jo. X, 35. seqq.* Sic ex ora-
 culo Davidis *Pf. VIII, 7. omnia subjecisti sub pedes ejus 1. Cor. XV, 27-*
28. Apostolus colligit, primo, *excipiendum esse subjicientem*, deinceps
filium quoque ipsum, quia hominem debere subjici, quo *Deus sit omnia in*
omnibus. Eodem in argumento *Hebr. II, 8.* urget vocabulum *πάντα*, ex
 eoq; infert, universaliter de subjectis loquendum adeoque ne angelos
 quidem excipi oportere. Quid? quod omnis *πῶς ἑστίν* interpretatioq;
 Scripturæ ad *ἀναλογία τῆς πίστεως* perpetuumq; Scripturæ consensum
 est exigenda, qui verbis formulisque loquendi Spiritui S. receptis
 haud dubie continetur. Sed & illustris locus est *1. Pet. IV. 11. Quis-*
quis loquatur sicut ἑστίν λόγος τῆς ἀγάπης, ὡς ἐπιβλέψατε, ὡς ἀκούετε,
ut Deus in ministerio sunt principum operandi sive dicentis, sic τὰ τῶ
Θεοῦ λόγια sunt norma loquendi sive λαλῶν in divinis ut pulcherrime
B. I. G. Dorfeb. in Pent. Dec. Disp. I. S. 18. p. 40. Ne quid de ὁποῦ ποῶσι su-
 norum verborum tanto pere nobis commendata, quidquam adjiciam.
 S. XXI. Quæ S. 9. de *religionum varietate* affert, suo loco relinqui-
 mus, dummodo concedatur nobis religionem esse *rationem colendi*
Deum, fide in Christum & charitate erga Deum & proximum. Quod ip-
 sum cum *uni soli* Christianæ religioni, eidemque *pure* ac verbo Dei per
 omnia *conformi*, conveniat, patet ceteras *ἐμouvμας* sic dici nec de ve-
 ra religione quicquam præter nomen participare. Cumque præterea
 illam, quæ *Lutherana* dicitur, & libris Ecclesiarum nostrarum *Symboli-*
ca continetur, ab omni errore immunem esse in doctrina & Sacramen-
 tis

tis pervasissimum habeamus, ferre non possumus, eandem cum hie tum alias perinde ut ceteras *ἀνὸς* tales, in sectarum gregem, censum-que rejici. Deprecatus hoc nominis *Paulus* fuit, quando *de Christiana* religione agebatur, quod sua & Scripturæ fundamentis incumberet, Fidemque in Deum & charitatem erga proximum inculcaret *Act. XXIV, v. 14. 15. 16.* Quamquam ipse eadem hac voce *Pharisaicam* insignivit *Act. XXVI, 5.* nempe ob admixtos ei errores fidei & charitati contrarios. Quapropter ceteras *religiones*, ob exploratos, quibus sunt obnoxii, errores, *Sectas* & *hæreses* jure suo vocamus: *A nostra* vero ob *perpetuum*, quem præstat, cum *scriptura* consensum, hoc nominis removemus, non ante id admitturi, quam eam nihilo ceteris meliorem esse fuerit comprobatum.

§. XXII. Sic evolutis vocabulis, quid in applicatione §. II. ad institutum facta desiderari possit, facile est cognitu. Contendit quidem nihil a se sententiæque suæ sociis, Christianæ religione imminere periculi, quum solam *intellectualem fidem* indifferentem esse existimet minime autem fidem *veram* atque *in corde* sitam, utpote quam urgeat ipse, ceu fundamentum totius Christianismi, multisque rationibus inculcet. Sed falsus primo est quod totus Christianismus *sola cordis fide*, sine *cognitione intellectuali*, & *uberiore notitia*, absolvatur, ut supra docuimus. Impium præterea, & blasphemum est, quod subnectit: si quidem eodem, quo *cerebrina*, loco habeatur fides, quæ est *in corde*, Christianam inter religionem, & Turcicam ac Judaicam nihil fore discriminis: *Solchermassen wurde aus dem Christenthumb/ Judenthumb und Mahometischen Glauben ein Kuchen gemacht/ vor welchen der Christen Glaube NB. nichts voraus hätte. Notitiam enim ex verbo Dei haustam, & ad salutem hominum instructam, hæc, Superstitio- nibus blasphemisque Turcorum, & Gentilium sententiis nihilo meliorem putare quanta indignitas! Orthodoxi autem dum tacite illa onerantur calumnia quasi in sola intellectuali acquiescerent fide, hoc ipso nihilo meliores Judæis & gentilibus statuuntur.*

§. XXIII. Nos ex hæcenus disputatis elicimus, cum fides & *Objective* & *Subjective* sumpta concurrat ad salutem, speciatimque non solum *fiducia* in corde, sed etiam *notitia* in mente ac intellectu sit necessaria salvando, eademque non *tenuis* & *confusa*, sed *uberior* & *solida*; quam tamen homines, pro sua quisque religione, vel *negligunt* omnino vel graviter saltem lædunt, falsum esse, quod sibi demonstrandum adversarius sumpsit, quemlibet in qualibet religione salvari posse. De reliquis alias, propositio Numine, exponemus.

AB: 153151

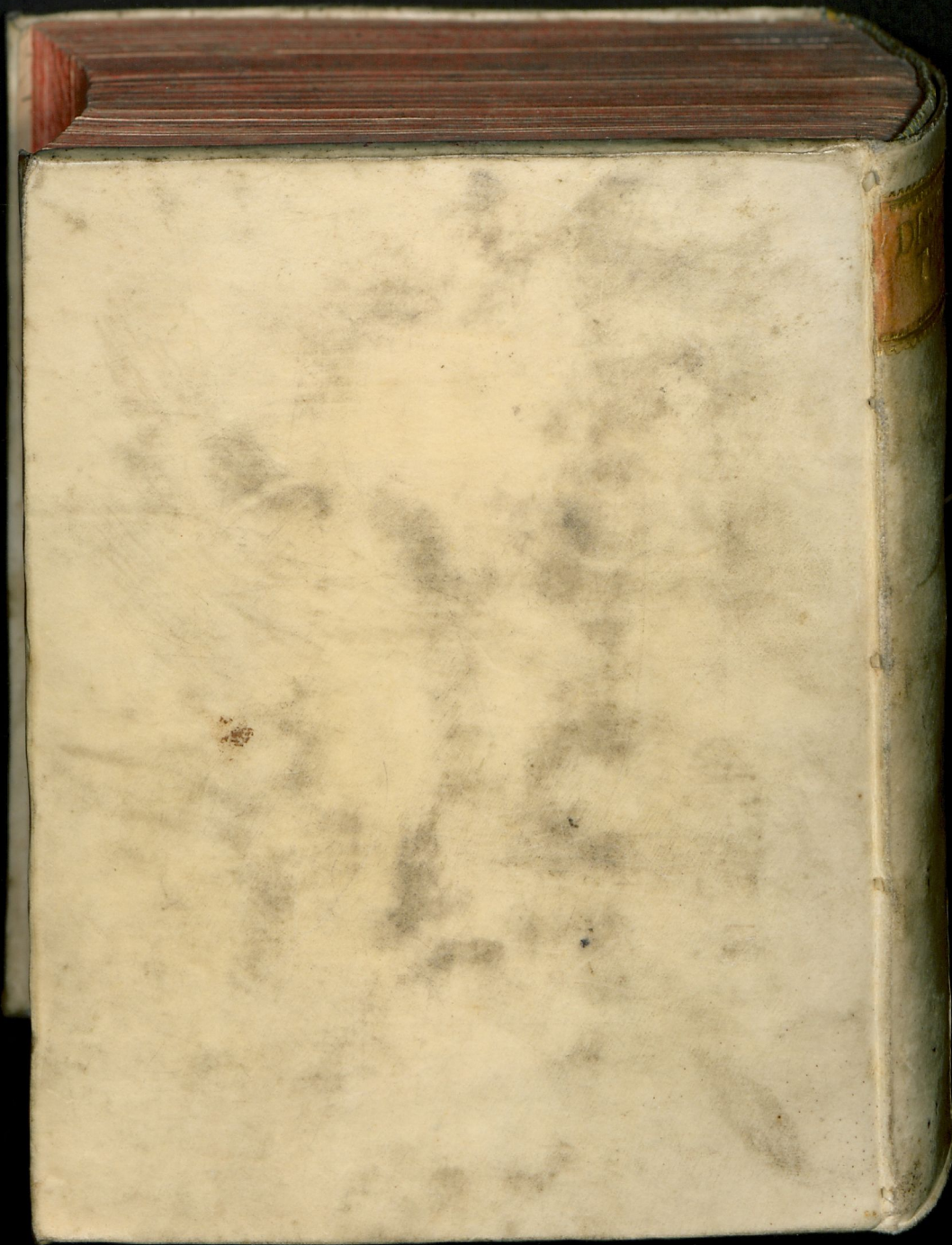
ULB Halle
002 635 879

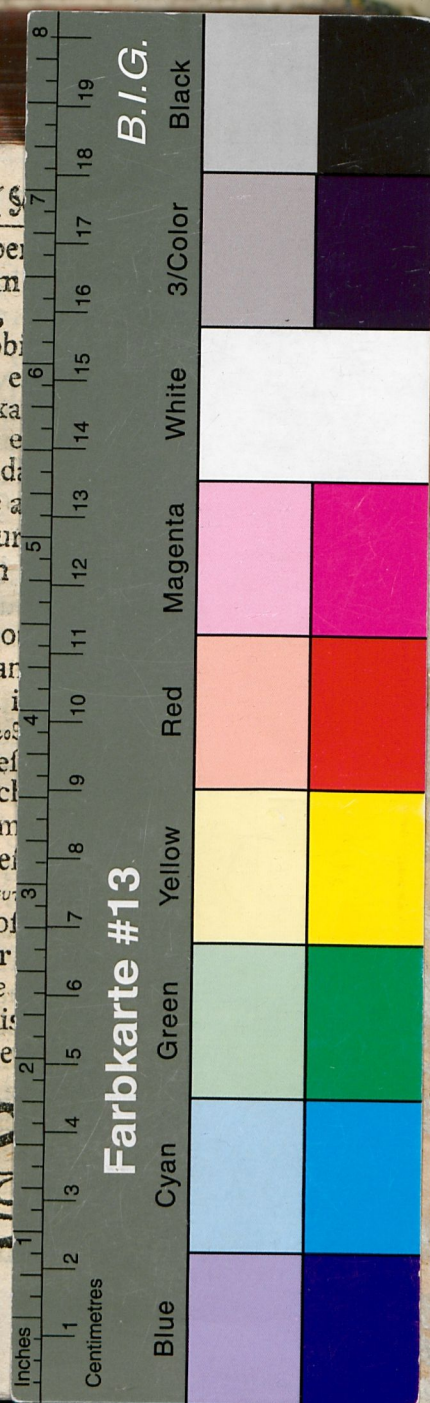
3

TA-306

H. 73.

Quod Deus bene vertere jubeat! 29. a
DISPUTATIO I.
qva
**INDIFFERENTISMUM
RELIGIONUM**

ab
Erico Friedlibio, Jcto
impie defensum

*In celeberrima Wittenbergensi Academia
ad purum Dei verbum examinant,
juxta & improbant*

PRAESES
GOTTLIEB WERNSDORFIUS,
S. Theol. D. & P.P. Extraord. Collegiique

Philos. Adj.

&

RESPONDENS

SAMUEL BORNING,

Dorpato - Livonus,
d. VII. Jan. ob 1701.

VITEMBERGAE,
Prelo CHRISTIANI KREVSIGII, Acad. Typogr.